

НА ШЛЯХУ ДО ПРОГОЛОШЕННЯ
НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ:
ІДЕЯ «ГАЛИЦЬКОЇ АВТОНОМІЇ» І
ПРОПАГАНДИСТСЬКІ СПЕКУЛЯЦІЇ НАПРИКІНЦІ
1980-Х – ПОЧАТКУ 1990-Х – РОКІВ

У статті аналізується пропагандистська політика комуністичної партії щодо дискредитації демократичного суспільно-політичного руху України наприкінці 1980-х – початку 1990-х рр. Визначено, що стрімкий розвиток суспільно-політичних рухів в Україні викликав занепокоєння у компартійного керівництва, яке усіяло намагалося стримати розпад СРСР, а КПУ вступила в жорстку боротьбу з демократичними силами, задіявши при цьому антинаціоналістичну риторіку пропагандистської машини. Компартійне керівництво особливе місце відводило Галичині, де культивувалася ідея утворення «галицької автономії», стимулювавши розпалювання міжнаціональної ворожнечі, громадянського протистояння. Доведено, що відверто брудна інформаційна кампанія України лише посилила об'єднавчі тенденції серед демократичних сил, які відіграли провідну роль у здобутті Україною незалежності.

Ключові слова: Галичина, комуністична пропаганда, суспільно-політичний рух, Україна, інформаційна кампанія, НРУ, КПУ, Галицька автономія.

Vitaliy Kotsur. On the way to the proclamation of independent Ukraine state: idea of «Galician Autonomy» and political speculation in 1980–1990. *This article analyzes the propaganda policy of the Communist Party defamation democratic socio-political movement in Ukraine in the late 1980s - early 1990s. Determined that the rapid development of social and political movements in Ukraine caused concern in the Communist Party leadership, which tried in every way to restrain collapse USSR. CPU has entered a tough fight against the democratic forces throughout Ukraine, while employing anti-nationalist propaganda. Most attention was directed to Galicia, where*

the incitement of ethnic hatred in the Ukrainian society was conducted on speculation the so-called idea of the formation of "Galician autonomy." Proved that frankly dirty information campaign of the Communist Party forced the democratic unite to further play a leading role in securing Ukraine's independence.

Key words: *Galicia, communist propaganda, socio-political movement, Ukraine, information campaign, Galician autonomy.*

Актуальність. На початку 1980-х рр. в СРСР наростала гостра соціально-економічна й політична криза. Перебудовчі процеси, започатковані М. Горбачовим, стали лише черговим кроком розпаду радянської держави. Більшість союзних республік, насамперед країни Балтії, Закавказзя й Україна, визначилися з утворенням незалежних держав. Водночас стрімкий розвиток суспільно-політичних рухів викликав занепокоєння у компартійного керівництва, яке усіма силами намагалося стримати розпад СРСР. Унаслідок цих процесів КПУ фактично вступила в жорстку конфронтацію з демократичними силами на теренах України, задіявши при цьому антинаціоналістичну пропаганду. Особливе місце відводилося Галичині, де розпалювання міжнаціональної ворожнечі будувалося на ідеї утворення «Галицької автономії».

Частково цій проблемі увагу приділили такі вітчизняні науковці, як А. Головенко, Г. Ястребцов, В. Деревінський, В. Хоптян, К. Левчук, С. Адамович, М. Апальков, В. Семків, І. Хаврук. Водночас ідея «Галицької автономії» як інструмент комуністичної пропаганди фактично залишилася поза увагою як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

Демократичний суспільно-політичний рух України наприкінці 1980-х рр. виник у лавах української інтелігенції, яка стояла на засадах патріотизму і державництва. Чільне місце у процесі формування демократичних настроїв відводилося Галичині, оскільки там чинився найбільший опір комуністичній владі. Саме на цих теренах рух за незалежну Україну набув найбільшого розмаху. Вже на початковому етапі демократичний рух наштовхнувся на протидію з боку КПРС та КПУ, які розгорнули інформаційну пропагандистську кампанію з дискредитації «неформалів».

Складовою відвертої інформаційної війни стала передвиборча кампанія до Верховної Ради УРСР, яка розпочалася у середині 1989 р., в ході якої демократичні сили здобули низку перемог. Тому республіканські засоби масової інформації однобічно і тенденційно висвітлювали обстановку в регіоні, свідомо дезінформуючи населення східних областей України про події у західних регіонах, особливо у Львівській, Тернопільській, Івано-Франківській областях, та звинувачували населення цих регіонів у «політичному екстремізмі». Особливої гостроти у партійній пресі набула ідея «Галицької автономії», тобто гіпертрофованого уявлення про значення Львова у відновленні української державності, культури, мови, розвитку європейської цивілізації [5; 21, арк. 5; 6]. Наслідком такої політики мала стати міжнаціональна ворожнеча в державі та повна дискредитація демократичних сил.

Водночас перемога представників демократичних сил на виборах у березні 1990 р. у Львівській, Івано-Франківській та Тернопільській областях дозволила демократичним силам реалізувати свої програмні засади: впровадження національної символіки, релігійних і національних свят; зміни у питаннях власності та земельних відносин; відновлення прав греко-католицької церкви; створення демократичних ЗМІ; розширення партійної багатоманітності та деідеологізація в усіх галузях суспільного життя; введення місцевого часу; визнання вояків УПА ветеранами.

Це змусило комуністичну владу активізувати свої пропагандистські зусилля в Галичині, де влітку 1990 р. населення підтримувало національні ідеї та сприяло їх поширенню в центральних та південно-східних областях УРСР [17; 16].

На тлі бурхливих подій в Україні вимога Народної ради була реалізована, і 16 липня 1990 р. поіменним голосуванням Верховна Рада УРСР, де були депутати й від Галичини, майже одногосно висловила «за» прийняття Декларації про державний суверенітет України.

Чергову інформаційну кампанію проти демократичних сил комуністи розгорнули наприкінці літа та восени 1990 р. у зв'язку з обговоренням проекту нового Союзного договору, який передбачалося підписати у 1991 р. Зокрема, 12 жовтня 1990 р. у газеті «Правда» було запущено міф про прагнення Західної України до

створення своєї окремої держави, а то й приєднання до Польщі. Наголошувалося, що націонал-демократична влада західно-українських областей закликає до відокремлення Західної України від Східної [8, с. 3]. А Президія Верховної Ради УРСР ухвалила низку постанов про обмеження застосування або відміну деяких ухвал як Львівської обласної ради, так й інших обласних рад [9, с. 53; 13], що викликало стихійні масові протести [20].

Події 2–17 жовтня 1990 р., а саме: голодування 158 студентів з 24 міст України [1], викликали неоднозначне ставлення у населення. Тогочасна влада задовольнила лише частково вимоги протестувальників під час Революції на граніті. Водночас радянська преса висвітлювала демократичний рух як такий, що загрожував розвитку республіки. Зокрема, кореспондент газети «Правда» у репортажі від 17 жовтня 1990 р. писав: «Нинішні дії деякої частини керівників Руху і Народної ради дуже вже змахують на удавку, яку вони приготувалися накинути на шию демократії» [18]. Будь-яка діяльність демократичних організацій активно засуджувалася комуністичною партією і знаходила одностороннє відображення у пресі, радіо та на телебаченні. Саме така політика комуністичних сил була спрямована на формування негативного політичного іміджу Народному Руху України.

Значним ударом по репутації НРУ та демократичного руху стали події 7 листопада 1990 р., під час яких службовці київської міліції вступили в сутичку з протестувальниками, серед яких був присутній і народний депутат С. Хмара. Ці події набули широкого розголосу в пресі і на телебаченні, оскільки були висвітлені прорадянською пресою в спотвореному вигляді [15]. Підсилив антидемократичні настрої й замах у Москві на президента СРСР Михайла Горбачова, який також відбувся 7 листопада 1990 року [12].

Інциденти у Києві та Москві взяла на озброєння компартія, яка у потрібному для себе світлі інтерпретувала ці події. Зокрема, публікації у пресі та відеозаписи (програма «Три кольори» та ін.) [15], які транслювалися населенню 12 листопада 1990 р. про перебіг цих подій, негативного вплинули на імідж прихильників демократичного руху і, як наслідки, – в УРСР значно посилювалися антирухівські настрої. Окрім того, комуністам вкрай важливо було понизити рейтинг депутатів, які представляли Галичину [22,

арк. 186], оскільки у відеоматеріалах як «злочинці» фігурували здебільшого депутати цього регіону, зокрема, С. Хмара. Пізніше комуністи звітували, що після перегляду цих фільмів «...з'явилися нові нюанси в оцінці галичан, як «елітних» представників української нації. В Черкаській, Запорізькій, Київській та інших областях поширилася думка, що галичани не українці, а спадкоємці поляків і австрійців, котрі знову бажають відвоювати Україну від її істинних братів-росіян... Слід мати на увазі, що не сталося значних змін у свідомості молоді, особливо студентської та учнівської... Потрібно використати виграний час на свою користь» [22, арк. 187].

Інформаційна кампанія комуністичних сил проти галичан та постійні спекуляції довкола «Галицької автономії» змусили демократичні сили у Львові створити Комітет громадської згоди, до якого увійшли представники обласної ради, облвиконкому, НРУ, УРП, ХДПУ, страйкому, Студентського братства, СНУМу – загалом близько 40 організацій. Головою обрали В. Чорновола. Комітет створили з метою консолідації та координації демократичних сил Львівщини в умовах ускладнення політичної ситуації. Передбачалося створити також відділення Комітету в усіх районних центрах і на підприємствах. Комітет громадської згоди у своєму «Зверненні до українців, галичан» закликав не піддаватися на провокації, не дати себе втягнути у штучне розпалювання міжконфесійної ворожнечі; саботаж рішень представницьких органів влади, протистояння між різними верствами населення, демократичними організаціями, партіями; неузгоджені і нескоординовані акції; захоплення будь-яких офіційних установ. На прес-конференції в облradі 24 листопада 1990 р. В. Чорновіл заявив: «Ситуація дуже тривожна, навмисно нагнітається атмосфера довкола Західної України, включається нас у перелік тих регіонів, де справді ллється кров. Можна чекати будь-чого, аж до введення військового стану або окупації Західної України та усунення демократичної влади» [9, с. 54].

На пропозицію В. Чорновола 29 листопада 1990 р. розпочала роботу позачергова сесія Львівської обласної ради, на якій депутати прийняли Ухвалу «Про політичну ситуацію на Львівщині та захист демократії» [7]. Депутати підтримали утворення

Комітету громадської згоди і тимчасово надали голові облради й одночасно голові Комітету право ухвалювати рішення від імені облради за виняткових обставин, зокрема, «при насильницьких діях щодо органів влади, демократичних рухів і організацій, введення військового стану чи підписання проти волі народу імперського Союзного договору». У разі насильницького усунення керівництва облради громадян області закликали керуватися рекомендаціями Комітету. На надзвичайній сесії Львівської обласної ради, що відбулася за участю керівництва Івано-Франківської і Тернопільської областей, депутати погодилися обговорити ідею про створення Галицького комітету громадської згоди, до якого належали б представники трьох областей. Окрім того, на сесії ухвалили провести в області референдум щодо ставлення населення до Союзного договору та КПРС (КПУ). Від імені облради було спрямоване звернення до Верховної Ради УРСР з вимогою звільнити з ув'язнення С. Хмару і зняти з посади Генерального Прокурора УРСР М. Потєбенька за відкриття кримінального провадження проти С. Хмари. Утворення Комітету було суто морально-політичним актом, розрахованим на політичний ефект у разі вжиття з боку центральних органів влади контрзаходів для пропагандистської атаки, що могла мати не лише внутрішні, а й зовнішні наслідки [9, с. 54].

Львівський обком КПУ різко негативно сприйняв рішення надзвичайної сесії облради. В листі до ЦК КПУ В. Секретарюк писав, що «справжньою метою скликання сесії було прагнення антикомуністичних політичних сил на чолі з головою облради В. Чорноволом зупинити процес прозрівання широких верств населення Львівщини щодо дійсних намірів так званих демократів; розгромити свого основного політичного опонента – обласну партійну організацію, яка була і лишається найбільш впливовою суспільно-політичною силою в області; продемонструвати Верховній Раді УРСР міцність своїх позицій на державному рівні Західноукраїнського регіону та залякати український парламент своєю готовністю йти на крайні заходи, якщо він не задовольнить їх вимоги». Ухвалу облради щодо проведення референдуму В. Секретарюком було названо «антидемократичною, антикомуністичною, протизаконною», такою, що межує із «провокацією

підняти людей проти партії комуністів», тобто є «прихованим закликком до громадянської війни». У ході загострення протистояння з компартією облрада прийняла чергову низку ухвал, спрямованих на послаблення впливу КПУ в області. Райвиконкомам та міськвиконкомам було доручено провести інвентаризацію всього нежилого фонду та майна КПРС (КПУ), ВЛКСМ (ЛКСМУ) та інших громадських і політичних організацій, товариств, спілок, а також встановити джерела надходження майна та прибутків, наявність правових актів власності й оренди. 29 листопада 1990 р. прийняли положення про заборону закріплення виробничих і адміністративних приміщень підприємств, господарств, установ та навчальних закладів за парткомми й іншими функціональними організаціями політичних партій і громадських організацій [9, с. 54–55].

Демократичні сили, які проводили національно-просвітницьку роботу в східних областях України, на XXVII з'їзд Компартії України в грудні 1990 р. були розцінені як такі, що «являють собою сьогодні найбільшу небезпеку для суспільства, для збереження територіальної цілісності республіки, для утвердження її державного суверенітету». Водночас, як засвідчили виступи перших секретарів обкомів КПУ: Чернігівського – В. Лісовенка, Житомирського – В. Федорова, Одеського – Р. Боделана, натиск «галицьких емісарів» отримував все більш «рішучий спротив». Нерезультативність агітації жителів східних і південних областей щодо участі у самостійницькому русі базувалася на тому, що «галицькі десанти», за словами українського письменника Р. Іваничука, поширювали національні ідеї як місіонери, домагалися «насильного їх втілення в тих регіонах України, де національна свідомість стоїть нижче». У свою чергу, голова Івано-Франківської облради М. Яковина закликав галичан позбутися стереотипів і штампів, відійти від міфологічних однозначних, лінійних форм свідомості, які здатні навіть «стосунки між рідними братами звести до позиції «свій–чужий» [2; 3]

4 січня 1991 р. В.Чорновіл на конференції у Львові «Українсько-російські взаємини в суверенній Україні» засудив спроби партократів штучно роз'єднати Україну на автономії і нав'язати націонал-демократам думку про «Галицьку автономію»,

але водночас задекларував: «Ми, три області, де перемогли демократичні сили, будемо співпрацювати, утворимо Галицьку асамблею депутатів трьох областей» [4, с. 3].

Такі заяви про утворення Галицької асамблеї були вимушеними, оскільки на порядку денному стояло важливе питання – статусу Української держави, який мало б бути визначено внаслідок референдуму 17 березня 1991 р. Оскільки формулювання питань на референдум, про статус України, не передбачало незалежність держави внаслідок підписання нового Союзного договору, то Львівська облрада на початку лютого 1991 р. прийняла Ухвалу «Про збереження політичної стабільності в області і ставлення до референдуму щодо Союзного договору», в якій звернулася до ВР УРСР з вимогою не проводити референдум до прийняття нової Конституції і створення суверенної правової держави [2]. У разі ж прийняття рішення про проведення референдуму пропонувалося винести на голосування ще й такі питання: «Чи хочете ви, щоб Україна стала незалежною державою, яка самостійно вирішує всі питання внутрішнього і зовнішнього життя? («Так» – «Ні»); Чи відповідає в даний момент діяльність КПУ як загону КППС інтересам народу України? («Так» – «Ні»))» [19, с. 43]. Ідея проведення двох референдумів викликала суспільний резонанс та дискусії серед їх ініціаторів.

Зокрема, зволікання Верховної Ради України з прийняттям рішення щодо проведення референдуму в УРСР змусило винести ставлення до нього на обговорення спільної сесії трьох обласних рад – Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської [19, с. 43].

16 лютого 1991 р. в приміщенні Львівського оперного театру відбулося спільне засідання депутатів Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської обласних рад, яке журналісти назвали «Галицька асамблея» (ГА). На засіданні були присутні також депутати Рівненської, Волинської, Житомирської, Чернівецької та Закарпатської областей, представники громадських організацій, делегація народних депутатів УРСР. На ній депутати схвалили ініціативу депутатів Верховної Ради включити до бюлетеня питання, яке б відповідало Декларації про суверенітет, а сесія вирішила, спираючись на норми Закону СРСР «Про всенародне голосування (Референдум СРСР)», провести обласні референдуми

17 березня 1991 р., на які винести питання: «Чи хочете Ви, щоб Україна стала незалежною державою, яка самостійно вирішує всі питання внутрішньої і зовнішньої політики, забезпечує рівні права громадянам, незалежно від національної та релігійної приналежності?» [19, с. 41–45].

На засіданні асамблеї В. Чорновіл зазначив: «Ми відповідально заявляємо, що Галичина мислить себе тільки у складі Української держави... І нам не дуже хотілося б, щоб нас силоміць ставили на роздоріжжі. Якщо буде обрано курс національно-державницький, то відпаде й окремішність Галичини, і певна особність її політичної лінії – залишиться географічний термін та ще, може, назва федеральної землі при можливому майбутньому земельному устрої незалежної Української держави... Галичина – не сама за себе, Галичина – не сама по собі, Галичина сьогодні – остання фортеця української нації, здавати яку ми не маємо права й не будемо цього робити» [14].

В. Чорновіл в інтерв'ю газеті «За вільну Україну» [11, с. 1] серед причин об'єднання назвав «жорстку розгнуждану кампанію, яка ведеться проти Галичини комуністичною пресою республіки і союзного рівня», невизначеність статусу України і потребу заявити на міжобласному рівні про територіальну недоторканність України і спроби економічної блокади. Головний результат сесії політик вбачав у створенні міжобласної структури для економічного і політичного об'єднання краю. Проявом прагнення західноукраїнських політиків зберегти єдність країни стала прийнята на асамблеї Ухвала «Про єдність українських земель» (під час голосування утрималося лише по 2 депутати від Івано-Франківської та Львівської областей). У ній галичани засудили «будь-які намагання порушити територіальну цілісність України» [2], зокрема, стверджуючи, що основою для возз'єднання українських земель у кордонах однієї держави є Акт злуки УНР і ЗУНР від 21 січня 1919 р. [10].

Лідери галицьких областей підкреслювали відсутність сепаратистських планів в ініціаторів асамблеї. Так, голова Тернопільської облради В. Олійник в своєму виступі заявив, що Галицька асамблея не буде «робити кроків у бік якогось сепаратизму», а співпрацюватиме, «керуючись суспільно вигідними,

загальнонародними інтересами, діючи в рамках договорів і законів України». Він задекларував відкритість діяльності асамблеї, яка «не робитиме нічого тихцем, авантюрними методами» [4, с. 4–5].

Діяльність Галицької асамблеї була піддана жорсткій критиці у загальносоюзних ЗМІ, які подавали викривлену інформацію про асамблею. Зокрема, у випуску Телевізійної служби новин Центрального телебачення 17 лютого 1991 р. було повідомлено, що об'єднана сесія трьох обласних рад висловилася за Союзний договір. Крім того, у повідомленні про асамблею, переданому загальносоюзною радіохвилею «Маяк», серед інших чомусь не була згадана Ухвала «Про єдність українських земель», а навпаки, створювався образ галичан-сепаратистів [4, с. 7–8].

18 квітня 1991 р. державно-партійна номенклатура з метою протидії демократичним силам оприлюднила спільну Заяву ЦК КПУ, Президії Верховної Ради, Ради Міністрів УРСР. У ній владу західних областей звинувачували в спекуляціях на національних, релігійних почуттях людей, нав'язуванні ідеї «Галицької автономії», розгортанні широкомасштабної кампанії проти КПУ, підбурюванні молоді до відмови від служби в Радянській армії. Ця заява викликала бурхливу реакцію населення у Західному регіоні. Так, у заяві Івано-Франківської облради у відповідь на цей документ зазначалось: «Обзиваючи народних обранців екстремістами, зводячи на них брудні наклепи, автори заяви чинять якраз те, в чому силкуються звинуватити депутатів. Саме ця заява, антиконституційні випадки її авторів проти законної влади «дестабілізують ситуацію». Підписанти зазначали, що про автономію «ми вперше довідалися із заяви в пресі, тому вважаємо, що вона нав'язується нам якраз ЦК КПУ, Президією Верховної Ради та Радою Міністрів УРСР» [2].

Незважаючи на потужний тиск з боку партійних структур, про свою співпрацю в Галичині заявили також колективи обласних газет. Так, на зустрічі представників редакцій івано-франківської «Галичини» та львівської «За вільну Україну» 21 травня 1991 р. було прийнято рішення розробити підготовчі документи для залучення до спілки українських журналістів з інших демократичних видань. Планувалось об'єднати зусилля журналістів щодо підготовки і поширення інформації, випуску англomовного

бюлетеня для дипломатичних представництв багатьох країн і представників світових ЗМІ [4, с. 10].

А 16 червня 1991 р. на мітингу в м. Тернополі перший заступник голови Тернопільського облвиконкому Б. Бойко так визначав порядок денний політичних рішень: «Якщо підпишуть Союзний договір, змушені будемо ставити питання про Галицьку республіку», – заявив політик у своєму виступі. 18 червня 1991 р. Координаційна рада на підставі результатів референдуму в Галичині прийняла звернення до ВР УРСР. У ньому було заявлено, що розгляд парламентом питання про Союзний договір, як і його підписання, є недопустимим. Акцентувалася увага на результатах референдуму в трьох областях, які свідчили, що за незалежність проголосувала б більшість населення України, якби йому поставили аналогічне чітке запитання і забезпечили вільну агітацію [4, с. 11].

На других зборах Галицької асамблеї, що відбулися за два тижні після проголошення незалежності України, 5 вересня 1991 року, В. Чорновіл висловив своє бачення адміністративної реформи. Його пропозиції стосувалися розподілу повноважень за умови збереження областей у чинних межах. Зокрема, Чорновіл запропонував обирати керівників села, міста, району та області на прямих виборах, щоб ці обранці становили «вертикальну структуру виконавчої влади». Місцеві ради при тому виконували б другорядну роль. «Якщо ми в майбутньому, після зміцнення основ Української держави, прийдемо до адміністративного поділу України на більші за область території на зразок краю, землі чи провінції, то місцеві парламенти матимуть значно ширші функції, аж до прийняття крайових законів, які не входять у суперечність із законами єдиної держави». Також на другому засіданні асамблеї В. Чорновіл заявив, що проголошення незалежності стало втіленням раніше висловлених прагнень Галицької асамблеї. Політик запропонував згорнути активність у Галичині і перемкнутися східніше: «Вважаю, що політична боротьба в Галичині сьогодні закінчується, усі демократичні політичні сили мають об'єднатися навколо органів влади, повернувши свою активність на роз'яснювальну роботу серед населення Східної та Південної України» [14].

Отже, наприкінці 1980-х демократичний суспільно-політичний рух в Україні становив потужну силу, яка практично на

рівних могла конкурувати з Комуністичною партією УРСР. Чільне місце у процесі формування демократичних настроїв відводилося саме Галицьким землям, оскільки на цих територіях рух за незалежну Україну набув найбільшого розмаху. Відтак демократичні сили наштовхнулися на протидію з боку КПРС та КПУ, яка на той час мала всі важелі впливу та інструменти для того, щоб розгорнути антидемократичну, антиукраїнську інформаційну кампанію. Об'єктом комуністичної пропаганди стала ідея Галицької автономії. У всіх тогочасних партійно-радянських медіа висвітлювалися перекручені, неправдиві факти про ідеї демократичних сил створити Галицьку автономію. Водночас така відверто брудна інформаційна кампанія КПУ змусила демократичні сили об'єднатися, зокрема створити Галицьку асамблею, на порядку денному якої вже стояло важливе питання – статусу Української держави. Демократичні сили Галичини відіграли важливу роль у процесах суверенізації УРСР і здобутті Україною державної незалежності. Ідеї незалежної України стрімко поширювалися і на східні регіони, здобували нових своїх прихильників завдяки активній суспільно-політичній діяльності демократичних сил Галичини та публічному обговоренню подальшого розвитку країни.

1. 3 2 до 17 жовтня 1990 р. в Києві тривало голодування 158 студентів з 24 міст України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://revnagraniti.wordpress.com/2011/03/20/%D0%B7-2-%D0%B4%D0%BE-17-%D0%B6%D0%BE%D0%B2%D1%82%D0%BD%D1%8F-1990-%D1%80-%D0%B2-%D0%BA%D0%B8%D1%94%D0%B2%D1%96-%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%BE-%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%B2/>.

2. Адамович С. Діалог між Галичиною і Донбасом у період розпаду СРСР [Електронний ресурс] / С. Адамович. – Режим доступу: <https://vpered.wordpress.com/2014/11/20/adamovitsch-dialog/> (11.11.2016).

3. Адамович С. В. Просвітницькі «десанти» інтелігенції наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. у контексті єднання України [Текст] / С. В. Адамович // Інтелігенція і влада. – 2006. – Вип. 6. – С. 8–12.

4. Адамович С.В. Галицька асамблея 1991 р. [Електронний ресурс] / С. В. Адамович. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/1619.pdf> (18.11.2016).

5. Адамович С. В. Галицьке месіанство в процесі становлення сучасної Української держави [Електронний ресурс] / С.В. Адамович. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/1620.pdf> (18.11.2016).

6. Адамович С. В. Сприйняття змін на Заході України в період розпаду СРСР [Електронний ресурс] / С. В. Адамович. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/1684.pdf> (18.11.2016).

7. Апальков М. В. Державотворча діяльність Львівської обласної ради у контексті суспільно-політичних процесів в УРСР (1990–1991) [Текст] : автореф. дис. ... к. і. н. : 07.00.01 / Апальков Михайло Віталійович; Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2015. – 18 с.

8. Головенко А. Карпати – горы крутые / А. Головенко, Г. Ястребцов // Правда. – 1990. – 12 октября. – С. 3.

9. Деревінський В. Протистояння Львівської обласної ради із правлячою в УРСР комуністичною партією у другій половині 1990 року [Електронний ресурс] / Василь Деревінський. – Режим доступу: http://journal.mandrivets.com/images/file/Dere14_6.pdf С. 52–56.

10. Енциклопедичне видання у 6-ти томах. «Україна: хронологія розвитку», видавництво «Кріон» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.litopys.com.ua/encyclopedia/perebudova-akt-progoloshennya-nezalezhnost-deklarats-ya-proderzhavniy-suveren-tet-ukra-ni-galitska-asambleya/> (15.11.2016).

11. За вільну Україну. – 1991. – 16 лютого. – С. 1.

12. Замах на Михайла Горбачова [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/tm.pl?Month=11&Day=07&a=N> (11.11.2016).

13. Левчук К. І. Створення та діяльність громадських організацій в умовах трансформацій українського суспільства (1985–1996 рр.) : автореф. дис ... д. і. н. : 07.00.01 / Костянтин Іванович Левчук. – Київ : Б.в., 2010. – 30 с.

14. Семків В. Чорнів. Ідея федералізму та її трансформації [Електронний ресурс] / Володимир Семків. – Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/30884> (18.11.2016).

15. Стенограма пленарного засідання 12 листопада 1990 / Засідання тридцять перше. Сесійний зал Верховної Ради Української РСР. 12 листопада 1990 року. 10та година. Головує Перший заступник Голови Верховної Ради Української РСР Плющ І. С. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/4465.html> (14.11.2016).

16. Стенограма пленарного засідання 16 травня 1990 / Засідання третє. Сесійний зал Верховної Ради Української РСР, 16 травня 1990 року. 10та година [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/4346.html> (16.11.2016).

17. Стенограма пленарного засідання, 16 травня 1990 / Засідання четверте. Сесійний зал Верховної Ради Української РСР. 16 травня 1990 року. 16та година [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/4347.html> (16.11.2016).

18. Три міфи московських фальсифікаторів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Politics/28939> (11.11.2016).

19. Хаврук І. А. Референдум 17 березня 1991 року в Україні [Електронний ресурс] / І. А. Хаврук. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Grani/2011_3/H-10.pdf (15.11.2016).

20. Хоптян В. Тернопільщина у добу новітнього українського національно-державного відродження: збірник наукових праць / Україна–Європа–Світ – С. 39–49 [Електронний ресурс] / Валентин Хоптян. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ues/20116-7/Articles/3_Khoptyan.pdf (14. 11. 2016).

21. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 32. – Спр. 2764. ЦК КПУ. Президії Верховної Ради УРСР, Раді Міністрів УРСР, Великій Раді НРУ, редакціям газет: «Літературна Україна», «Радянська Україна», «Правда України», Сесії обласної Ради народних депутатів. – 18.04.1990. – Арк. 5.

22. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 32. – Спр. 2872. ЦК КПУ. Довідка-прогноз про реакцію населення на дії екстремістських сил у м. Києві, які демонструвались по телебаченню 12 листопада 1990 року. – 12. 11.1990. – Арк. 186–190.